

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 2/2009 rd

**Regeringens proposition med förslag till lag om
gottgörelse för dröjsmål vid rättegång och till
vissa lagar som har samband med den**

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 5 februari 2009 en proposition med förslag till lag om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång och till vissa lagar som har samband med den (RP 233/2008 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet ska lämna utlåtande till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Tatu Leppänen, justitieministeriet
- doktor i administrativa vetenskaper, docent Jukka Viljanen.

Dessutom har skriftliga utlåtanden getts av

- utrikesministeriet
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lag om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång. Dessutom föreslår regeringen ändringar i rättegångsbalken, förvaltningsprocesslagen, utsökningbalken och inkomstskattelagen. I lagarna föreskrivs det om nya rättsmedel som en part kan använda sig av för att förhindra eller få gottgörelse för ett dröjsmål vid rättegången.

Som ett medel för att förhindra dröjsmål föreslås det att ett mål eller ärende ska kunna förklaras brådskande i tingsrätten. I rättegångsbalken tas in bestämmelser om förutsättningarna för brådskandeförklaring och om förfarandet vid och konsekvenserna av en sådan förklaring. Som ett medel i efterhand föreslås en part ha rätt till en skälig gottgörelse av staten, om rättegången

vid en allmän domstol har fördröjts. Bedömningen av dröjsmål och gottgörelsens storlek ska vara förenlig med Europadomstolens praxis. Dessutom föreslår regeringen att det ska vara möjligt att lindra administrativa ekonomiska påföljder för dröjsmål med behandlingen av ärenden.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2010.

I avsnittet om lagstiftningsordning analyserar regeringen främst hur de föreslagna lagarna förhåller sig till artikel 6 om en rättvis rättegång i Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och till grundlagens garantier dels för domstolarnas oavhängighet, dels för rätt att söka ändring.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Syftet med de föreslagna lagarna är att introducera nya rättsmedel för att förhindra dröjsmål vid rättegång eller, om rättegången trots allt fördröjs, att få gottgörelse för de olägenheter som dröjsmålet förorsakar. Som förebyggande medel föreslår regeringen bestämmelser i rättegångsbalken om att tingsrätten på yrkande av en part kan besluta att ett mål eller ärende kan förklaras brådskande. Som ett medel i efterhand föreslår regeringen en särskild lag om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång. Dessutom föreslår regeringen en bestämmelse i förvaltningsprocesslagen om att förvaltningsdomstolen eller något annat rättskipningsorgan kan sätta ned den administrativa ekonomiska påföljdens belopp eller undanröja påföljden helt som gottgörelse för att rättegången fördröjts.

Europadomstolen har fällt Finland över 30 gånger för dröjsmål vid rättegång. Betecknande är att enbart i januari och februari i år har Finland fått sex sådana domar. Enligt uppgift ligger det i domstolen 36 klagomål mot Finland som gäller utdragen rättegång. Läget är allvarligt, menar utskottet. För att Finland ska uppfylla sina internationella människorättsåtaganden och respektera rättsstatsprincipen är det av största vikt att den föreslagna lagstiftningen blir en realitet och bidrar till att målen faktiskt fullföljs.

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att få sin sak behandlad utan ogrundat dröjsmål av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag. Lagförslag 2 är ett försök att nå detta syfte. Lagförslag 1 om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång åter är enligt utskottets mening lyckat bl.a. för att det i 4 § 2 mom. uttryckligen föreskrivs att man vid bedömningen av ett dröjsmål vid rättegång också ska beakta Europadomstolens rättspraxis. Bestämmelsen bidrar också till en positiv tolkning som främjar de mänskliga rättigheterna (se GrUU 2/1990 rd, s. 3/I). Men utskottet noterar att man i 6 § anger fasta högsta gottgörelsebe-

lopp, som visserligen kan överskridas på vissa villkor. Utskottet ser det som angeläget att man ger akt på hur beloppen förhåller sig till Europadomstolens praxis och att beloppen i förekommande fall höjs.

Domstolarnas oavhängighet

Den dömande makten utövas enligt 3 § 3 mom. i grundlagen av oberoende domstolar. Med domstolarnas oberoende avses att domstolarna i sin rättskipning ska vara oberoende av inflytande från annat håll. Detta gäller såväl i relation till lagstiftaren, utövaren av regeringsmakten och myndigheter som t.ex. parterna i en rättskonflikt. Domstolen ska vara oberoende också inom rättsväsendet. Domstolarnas oberoende tryggas bl.a. genom den synnerligen starka rätt att kvarstå i tjänsten som grundlagens 103 § ger domarna (se RP 1/1998 rd, s. 77).

Relevant med tanke på oavhängigheten är bestämmelsen i förslaget till ändring av rättegångsbalken om att tingsrätten på skriftlig ansökan från en part kan besluta förklara ett mål eller ärende brådskande. Enligt motiven ska en ansökan om brådskandeförklaring normalt avgöras av lagmannen, dvs. tingsrättens chefsdomare. Den domare som behandlar huvudsaken får enligt andra meningen i 19 kap. 3 § 1 mom. i förslaget endast i undantagsfall själv avgöra ansökan, m.a.o. om det inte utan dröjsmål går att få tag på någon annan domare för att avgöra ansökan eller om yrkandet är klart ogrundat.

Som också regeringen påpekar i motiven påverkar ett sådant avgörande om behandlingsordningen på intet sätt det materiella beslutet. Genom avgörandet sätts inte heller någon tidsgräns för när ärendet eller målet ska vara behandlat (jfr GrUU 4/2004 rd, s. 6/II). Det nya rättsmedlet utgör enligt utskottets mening inget problem med tanke på domstolarnas och domarnas oavhängighet.

Överklagandeförbud

Ett beslut om att förklara ett mål eller ärende brådskande får enligt den föreslagna 5 § i rätte-

gångsbalkens 19 kap. inte överklagas separat. Regeln äger relevans med beaktande av bestämmelserna i grundlagen.

Enligt 21 § 2 mom. i grundlagen hör bl.a. rätten att söka ändring till de garantier för en rättvis rättegång som ska tryggas genom lag. Men det är inte tänkt att bestämmelsen ska hindra att man genom lag föreskriver om smärre undantag från dessa rättigheter så länge de inte blir huvudregel eller riskerar individens rätt till en rättvis rättegång (se RP 309/1993 rd, s. 79/I).

Det aktuella fallet är ett typiskt exempel på just ett sådant smärre undantag, menar utskottet, inte minst om man beaktar att en part alltid kan lämna in en ny ansökan om brådskandeförklaring. Den föreslagna bestämmelsen utgör inget problem i konstitutionellt hänseende.

Andra kommentarer

Gottgörelseförfarandets räckvidd. Den nya lagen om gottgörelse för dröjsmål vid rättegång ska tillämpas på tvistemål, ansökningsärenden och brottmål som behandlas i de allmänna domstolarna. Lagen gäller alltså inte förvaltningsdomstolar, specialdomstolar eller andra myndigheter. Utanför lagens tillämp-

ningsområde står följaktligen bl.a. försäkringsdomstolen och marknadsdomstolen som bevisligen är överlupna av ärenden redan nu och där det alltså kan uppstå dröjsmål som i annat fall skulle omfattas av lagen. Utskottet anser det därför ytterst angeläget att lagens räckvidd breddas med det snaraste genom en separat ändring. Det ser helst att lagutskottet tar in ett förslag till uttalande om detta i sitt betänkande.

Föreskrifter. Enligt 13 § i lagförslag 1 kan närmare föreskrifter om förfarandet vid underrättelse om domstolens avgörande och vid betalningen av gottgörelse meddelas genom beslut av justitieministeriet. Det är frågan om sådant som ministeriet kan anförtros att utfärda närmare bestämmelser om. Men särskilt med hänsyn till att dessa allmänt tillämpliga föreskrifter kommer att rikta sig till oavhängiga domstolar, ser utskottet hellre att föreskrifterna utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

Utlåtande

Utskottet anser

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors den 19 mars 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Jacob Söderman /sd
medl. Tuomo Hänninen /cent
Ulla Karvo /saml
Esko Kiviranta /cent
Elisabeth Naucclér /sv
Ville Niinistö /gröna

Mikaela Nylander /sv
Tuula Peltonen /sd
Tapani Tölli /cent
Tuulikki Ukkola /saml
Ilkka Viljanen /saml
Antti Vuolanne /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.